“Thora Wijsheden in een wereldperspectief. De kracht van een groots opperrabbijn”

Lody B. van de Kamp, 18 mei 2026

Bij het ontvangen van de uitnodiging om hier vandaag iets bij te dragen aan het beantwoorden van de vraag hoe het toch komt dat juist de werken van de Britse opperrabbijn Jonathan Sacks zoveel belangstelling trekken van cirkels buiten het jodendom, kwam meteen een wedervraag bij mij naar boven.

Wie ben ik om over deze geniale schrijver, spreker, denker en bovenal geestelijk leider iets te zeggen?

Gelukkig paste de geplande datum niet in mijn agenda. Deze opdracht kon ik aan me voorbij laten gaan.

Maar, de Eeuwige heeft anders beschikt. Enkele dagen later werd ik opnieuw gebeld met de mededeling dat de datum was aangepast. En ja, toen bleef mij geen andere keus over om dan toch maar op de uitnodiging, zo u wilt de uitdaging in te gaan.

Ondanks dat de vraag toch in mijn hoofd bleef rondzingen. Hoe kan ik de kracht van Jonathan Sacks omschrijven in een lezing van zo een dertig minuten? Deze opperrabbijn die met zijn wetenschappelijk werk, zijn boekwerken, zijn speeches, zijn pastorale zaken als geestelijk leider, zijn werk in het Britse Hogerhuis en nog veel meer zichzelf al meer dan ooit beschreven. Nationaal en internationaal. Wie ben ik?

Trouwens, dat u allemaal hier naar toe bent gekomen betekent vast dat u al heel veel van zijn kennis, uit al die veertig boeken die Rav Sacks het licht heeft doen zien, tot u heeft genomen.

Dus het feit dat wij hier samen komen om daar nog eens bij stil te staan is op zichzelf al een beschrijving. Zonder dat ik nog een woord heb uitgesproken.

Wie was Jonathan Sacks?

Hij was de zoon van de Poolse Jood die in de vorige eeuw als vluchteling terecht kwam vanuit Oost-Europa in het Londense East End. Vader verdiende zijn eenvoudige boterham als textielhandelaar.

Jonathan zelf werd student die koos voor filosofie. Maar tijdens zijn studie had hij twee belangrijke ontmoetingen in de Verenigde Staten. Eerst met rabbijn Joseph Soloveitchik, zijn voorbeeld als Talmoedist en filosoof. En daarna rabbijn Menachem Mendel Schneerson, de geestelijk wereldleider binnen het hedendaagse chassidisme.

Over deze ontmoetingen vertelde hij later: “Rabbijn Soloveitchik bracht me aan het denken. Rabbijn Schneerson daagde me uit om geestelijk leider te worden”

Deze twee grootheden waren de makers van onze rabbijn Jonathan Sacks.

Om hem als opperrabbijn van het Brits Gemenebest goed te kunnen begrijpen moeten wij wel weten waar hij stond. Wat was zijn positie in Groot-Brittannië?

Het Britse orthodoxe Jodendom bestaat uit een aantal stromingen:

- Allereerst het kerkgenootschap “voor de British Jew”. The United Synagogue of the British Commonwealth (1870) voor het oorspronkelijk Joods establishment.
- -Dan de daarna opgerichte Federation of Synagogues (1878), voor de religieuze behoefte van met name de Oost-Europese emigranten populatie.
- En dan zo een halve eeuw later The Union of orthodox Jewish Communities, de strengere orthodoxe immigratie gemeenschap (1926).

Jonathan Sacks was de Opperrabbijn van de United Synagogue.

Vanuit die positie werd hij wel gezien als het aangezicht van de brede Joodse gemeenschap verdeeld over die meerdere stromingen. Hij vormde ook de verbinding tussen enerzijds de overheid, de overige religieuze en maatschappelijke stromingen en anderzijds de Joodse gemeenschap. Dit net als zijn voorgangers op die positie.

Naar binnen toe was dat nog wel eens anders.

In het boek “Leven met verschil” schrijft hij op zeker moment:

“In de loop van de geschiedenis heeft God tot de mensheid gesproken in vele talen: via het jodendom tot de Joden, het christendom tot de christenen, de islam tot de moslims... De waarheid op aarde is niet, en kan ook niet streven naar, de volledige waarheid... In de hemel is de waarheid, op aarde zijn er waarheden. Daarom heeft elke cultuur iets bij te dragen."

Er zijn op aarde meerdere waarheden? Zowel een Joodse Waarheid, als een Christelijke waarheid? En ook een Islamitische waarheid? Daar waar het over G’d gaat?

Deze passage komt Sacks vanuit de Joods orthodoxe hoek duur te staan. Hij wordt beschuldigd van “ketterij”. ‘Er bestaat immers maar één waarheid. Zowel in de hemel als op aarde!’

Dus stelt hij zijn teksten bij. De opperrabbijns algemene acceptatie binnen het orthodoxe Jodendom was niet zo universeel. Zijn positie bleek kwetsbaar. Iets wat overigens ooit zijn voorgangers en inmiddels ook zijn opvolger al eens is overkomen.

Tot zover de intern Joodse discussie over de opperrabbijn. Maar nu naar de grote buitenwereld.

Hét boek waarin hij zich in alle breedte zichtbaar maakt is “De Kracht van Ideeën, Power of Ideas”. Het boek bevat een boeiende selectie van Sacks' beste essays, columns en toespraken. Het behandelt uiteenlopende maatschappelijke, ethische en religieuze thema's, waaronder vrijheid, moraliteit, liefde en de plaats van religie in de moderne wereld.

Hier openbaart hij zich voor de buitenwereld. En hier toont hij zich naar buiten toe als die krachtige Sacks.

Tijdens de Corona crisis leest hij ons in deze publicatie de les. Het gaat over hamsteren. De winkelschappen raken leeg.

Dit hamsteren toont aan volgens Sacks, dat wij in een samenleving staan waar “Wij” wordt ingeruild voor “Ik”. Wanneer IK zwaarder weegt dan WIJ verliezen wij onze leefbare wereld. En dat is dan weer een thema wat later veel vaker bij hem naar voren zal komen.

In een ander hoofdstuk “Een koninkrijk van vriendelijkheid” houdt hij ons een spiegel voor. Altijd maar weer die beschuldigende vinger van uit de Joodse gemeenschap in de richting van de buitenwereld van antisemitisme. Iets waar hij zich sterk tegen verzet.

Wij leven in wat zijn vader benoemde als een *“Malchoet shel Chesed”*. Een koninkrijk van liefdevolle goedheid, genade. Zo ervaarde zijn vader het toegelaten worden in Engeland vanuit het duistere Polen van die tijd.

Jonathan schrijft over dat kind dat met de Kindertransporten vanuit Nazi-Duitsland aankomt op het Londense Liverpool Street Station. Met heel veel andere kinderen werd zij gered uit de handen van de vernietigende krachten.

Het meisje wordt op het perron aangesproken door een vriendelijke politieagent. Een politieagent die aardig kan zijn tegen een Joods kind? Dat had het jonge meisje in het Duitsland waar zij vandaan kwam nog niet meegemaakt!

Jonathan Sacks toont ons wat het betekent ook als Jood te wonen in dit mooie vrije westen. COUNT YOUR BLESSINGS!! Tel je zegeningen.

Het is ondoenlijk in de korte tijdspanne van een lezing van een half uur meer citaten naar voren te halen. Wel is er nog één aspect waar ik het met u over zou moeten hebben. En dat is de vraag waar die grote belangstelling, juist ook vanuit Christelijke hoek, voor zijn wijsheden vandaan komt.

Laat mij een beetje ondeugend zijn. De Wijsheden van Jonathan Sacks zijn allemaal op en top Joodse wijsheden die voor ieder die zich heel veel van de Joodse bronnen eigen heeft gemaakt niet zo heel nieuw zijn. Een beetje kenner van de Tenach, met haar traditionele verklaarders, van de Talmoed, de Midrasj, de Codexen zal heel veel van de gedachtegang van Jonathan Sacks direct herkennen (ook al natuurlijk door de heldere bronvermelding in zijn werken).

Wat wel nieuw is, is dat hij dit met zijn eloquente taalgebruik allemaal eindelijk zichtbaar maakt voor de wereld die nu eenmaal niet zo beschikt over de toegankelijkheid tot de Joodse bronnen. En ook dat hij zich daadwerkelijk richt met al die maatschappelijke onderwerpen naar zowel de Joodse als de niet-Joodse samenleving.

Maar vanwaar dan toch die niet-Joodse belangstelling? Ja, inderdaad een beetje ondeugend. Ik noem deze belangstelling het Lapide-fenomeen. Om maar niet het woord Lapide-syndroom te gebruiken.

Professor Pinchas Lapide was de grote kenner van, laten we maar zeggen, de Joodse achtergronden van de Evangeliën. Hij publiceerde als jood over de Joodse Jezus. Ik zeg over Lapide als Jood, gelovig binnen zijn eigen traditie en niet als wat in deze tijd te boek staat als messias-belijdende Jood. Dr. Pinchas Lapide was een kenner van de Joodse context van het Nieuwe Testament. Maar niet een gelovige daarvan.

In de tijd dat hij in Frankfurt am Main woonde kwam hij regelmatig naar Nederland. Voor hem werden seminars georganiseerd waarin hij vertelde over “hoe Joods het verhaal van Jezus en de apostelen, dus het Nieuwe Testament was”. Altijd had hij dan een groot gehoor dat woord voor woord neerpende wat Lapide hun te vertellen had. Van vaste bezoekers van die sessies heb ik ooit gehoord dat deze zich beschouwden als “zittend aan de voeten van de meester om zijn wijsheden te horen”.

Ik heb Pinchas Lapide eens de vraag voorgelegd “vanwaar toch die christelijke belangstelling voor de Jood Lapide?” Zijn antwoorde luidde: “Het is niet de rijkdom van mijn verhaal dat de christen boeit. Het is de armoede van het hedendaagse ont-joodste christelijke verhaal dat ervoor zorgt dat de gelovige elders opzoek gaat naar de oude en oorspronkelijke waarheden van de Bijbel”.

Is dit ook niet het Sacks fenomeen?

Jonathan Sacks staat midden in het orthodoxe Jodendom. Het Jodendom dat gelooft in de absolute waarheid van de Tenach. Van kaft tot kaft. Het jodendom dat nauwgezet haar wetgeving van 613 ge- en verboden koestert zoals deze zijn vastgelegd in de codex van Maimonides, Jozef Karo en Moshe Isserlis. Jonathan

ging drie keer per dag naar sjoel, zeven dagen per week. En hield zich nauwgezet aan de spijswetten (hij was overigens wel vegetariër).

Voor de Jood Sacks zijn zijn boeken dan ook alleen maar inclusief. Er is geen stukje Sacks. Het is het hele pakket.

En voor de christen? Is het niet zo dat Jonathan Sacks niets heeft met christelijke kernwaarden zoals Jezus-messias, de woorden van Paulus of de drie-eenheid om maar wat te noemen? Hoe dan toch die christelijke belangstelling? Tja, het lijkt mij dat dit de hedendaagse versie is van het Lapide-fenomeen. Waar overigens niets mis mee is. Het is de armoede van het hedendaagse ont-joodste christelijke verhaal dat ervoor zorgt dat de gelovige elders op zoek gaat naar de oude en oorspronkelijke waarheden van de Bijbel.

Dat is dan ook wel zijn kracht. Daar waar anderen het af laten weten, stapt Jonathan Sacks naar voren. Om de wereld haar waarden, krachten en vooral haar waarheden te blijven tonen.

Dank u wel